

ZORUNLU DENETÇİ ROTASYONUNUN DENETİM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Yiğit Bora ŞENYİĞİT
Zirve Üniversitesi

Emin ZEYTİNOĞLU
Dumlupınar Üniversitesi

ÖZET

İşletmelerin hazırladıkları finansal tablolar setinin bağımsız denetimden geçmiş olması bu bilgiyi kullanacak olanlar için önem arz etmektedir. Denetim sayesinde söz konusu finansal tabloların güvenilirliği artarken bu bilgileri kullanarak bilgi ihtiyacını karşılayan finansal tablo kullanıcılarının daha etkin ve verimli kararlar vermeleri beklenmektedir. Finansal tablolar setiyle üretilen bilginin güvenilirlik düzeyi denetimin kalitesiyle ilişkilidir. Denetim kalitesini etkileyen faktörler arasında da denetçinin bağımsızlığı yer almaktadır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde 2000'li yılların başlarında yaşanan muhasebe skandalları sonrasında çeşitli ülkelerdeki konuyla ilgili düzenleyici kurumlar, denetçinin bağımsızlığını ve denetim kalitesini artırmak için denetçi rotasyonunu, denetim firması düzeyinde veya sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde zorunlu olarak uygulamaya koymuşlardır. Bu çalışmada, zorunlu denetçi rotasyonunun denetim kalitesi üzerindeki etkisi literatür araştırmasına dayanılarak incelenmiştir. Bu doğrultuda zorunlu denetçi rotasyonunun faydaları ve maliyetleri, denetim kalitesi üzerindeki etkileri açısından analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Denetim, Zorunlu Denetçi Rotasyonu, Denetim Kalitesi

THE EFFECTS OF MANDATORY AUDITOR ROTATION ON AUDIT QUALITY: LITERATURE RESEARCH

ABSTRACT

Independently audited financial statements are essential to financial statement users. Since the reliability of financial statements improve through audit, it is expected that financial statement users, satisfying their needs for information by using financial statements, make more effective and efficient decisions by using audited financial statements. The reliability of information disclosed in financial statements is related to audit quality. Auditor's independence is one of the factors that affect audit quality. Auditor rotation at the audit firm level or audit partner level is regulated by audit regulators in various countries to enhance auditor independence and audit quality especially after accounting scandals in the United States at the beginning of the millennium. The purpose of this study is to examine the effect of mandatory auditor rotation on audit quality by conducting literature research. This study extends the literature by analyzing costs and benefits of mandatory auditor rotation in the context of its effects on audit quality.

Key words: Auditing, Mandatory Auditor Rotation, Audit Quality

GİRİŞ

Finansal tabloların denetimini yürüten bağımsız denetçiler işletmelerin finansal tablolarının güvenilirliğini artırarak sermaye piyasalarında bilgi riskini azaltmak konusunda önemli bir görev üstlenmektedir. Başta yatırımcılar ve kreditorler olmak üzere tüm finansal tablo kullanıcıları denetlenmiş finansal tablolar sayesinde daha etkin ve verimli kararlar verebilmektedir. Bu durum aynı zamanda kaynakların ekonomide daha rasyonel kullanılmasını sağlamaktadır. Arzu edilen tüm bu sonuçlara ulaşabilmek için denetimin kaliteli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

Özellikle 2000'li yılların başında Amerika Birleşik Devletleri'nde Enron ve Worldcom gibi büyük işletmelerde yaşanan muhasebe skandalları hem bu işletmeleri hem de bu işletmelerin denetimini yürüten dünyanın o dönemdeki en büyük beş denetim firmasından biri olan Arthur Andersen firmasını iflasa sürüklemiştir. Söz konusu vak'alar denetçi bağımsızlığı ilkesindeki zedelenmeyi ortaya çıkarmış ve denetime olan güveni azaltmıştır. Denetçinin bağımsızlığının zedelenmesi beraberinde denetim kalitesinin sorgulanmasına ve yeni düzenlemeler yapılmasına sebep olmuştur.

Yaşanan muhasebe skandallarını müteakip 2002 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde hazırlanan Sarbanes-Oxley Yasası yatırımcıları korumaya yönelik önlemleri uygulamaya koymuştur. Yapılan düzenleme halka açık işletmelerin denetiminde yeni kurallar getirmiştir. Avrupa Birliği tarafından denetimle ilgili olan 8. Direktif aynı doğrultuda revize edilmiştir. Ülkemizde de yapılan düzenlemelerle bu gelişmelere uyum çalışmaları yapılmıştır. Söz konusu düzenlemelerin içerdiği konulardan biri de zorunlu denetçi rotasyonudur.

Zorunlu denetçi rotasyonu genel olarak iki türlü ele alınmaktadır. Bunlar denetim firması düzeyinde ve sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde yapılabilen rotasyonlardır. Rotasyon ile amaçlanan, denetim kamu yararına yürütüldüğü için denetçinin bağımsızlığını ve mesleki şüpheciliğini zedeleyebilecek denetçi-müşteri işletme ilişkisini engelleyebilmektir. Ancak rotasyonun faydalarının yanı sıra maliyetleri de bulunmaktadır. Örneğin denetçi rotasyonunu savunanlar bağımsızlığın bu şekilde artacağını ileri sürerken, rotasyona karşı olanlar ise denetçinin aynı işletme ile çalışma süresinin azalmasının, denetçinin o işletmede uzmanlaşmasını kısıtlayabileceğini ve bu durumun denetimde önemli yanlışlıkların bulunmasını engelleyebileceğini öne sürmektedir. Bu çalışmada, zorunlu denetçi rotasyonunun denetim kalitesi üzerindeki etkisi literatür araştırmasına dayanılarak incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde denetim kalitesi kavramı ve ilgili yasal düzenlemeler ele alınmıştır. İkinci bölümde denetim kalitesinin ölçümü ele alınmış ve bu doğrultuda denetim kalitesine etki eden değişkenler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde denetçi rotasyonu kavramı incelenmiş, bu bölümde ayrıca seçilmiş çeşitli ülkelerde ve ülkemizdeki

zorunlu denetçi rotasyonu uygulaması açıklanmıştır. Dördüncü bölümde zorunlu denetçi rotasyonunun denetim kalitesi üzerindeki etkileri literatürdeki araştırma sonuçları incelenerek özetlenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, tüm bu bilgiler ışığında zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasının faydaları ve maliyetleri denetim kalitesi üzerindeki etkileri açısından analiz edilmiştir.

1. DENETİM KALİTESİ

Denetim kalitesi mevcut literatürde sıklıkla kullanılan bir kavram olup çalışmanın bu bölümünde bu kavramın tanımı ve yasal düzenlemelerdeki yerinden bahsedilmiştir. 2000'li yılların başında yaşanan işletme skandalları sonrasında, işletmelerin sunduğu finansal raporların ve denetim firmaları tarafından hazırlanan bağımsız denetim raporlarının doğruluğuna olan güven sarsılmıştır. Bağımsız denetim için önemli olan finansal raporlarla ilgilenen bilgi kullanıcılarının çıkarlarının gözetilmesidir.

Bağımsız denetim sisteminin güvenilirliğini artırmak ve bilgi kullanıcılarının çıkarlarını gözetmek adına uluslararası meslek kuruluşları tarafından yayımlanan standartlar ve çeşitli yasal düzenlemelerin ortak amacı kaliteli bir denetim faaliyetinin yürütülebilmesini sağlamaktır.

1.1. Denetim Kalitesi Kavramı

Denetim kalitesi muhasebe mesleği açısından oldukça önemli bir konu olup literatürde sıklıkla tartışılmakta fakat ortak bir tanıma rastlanamamaktadır. Denetim kalitesine ilişkin tanımlamalar finansal raporlama sürecine dahil olan tüm paydaşların bakış açılarına göre farklılaşmaktadır. Finansal tablo kullanıcılarının yüksek denetim kalitesinden algıladığı finansal tablolarda önemli yanlışlıkların bulunmaması iken, denetçiler denetim kalitesini müşteri işletmenin denetim metodolojisine göre başarılı bir şekilde denetlenmesi olarak tanımlamaktadırlar. Denetim firmaları yüksek kaliteli denetimin denetim sürecinde problemlerle başa çıkmayı sağlayacak bir sistem olduğunu iddia etmektedir. Düzenleyici kurumlar ise denetim kalitesini mesleki standartlara tam olarak uygunluk şeklinde ifade etmektedir. Sonuç olarak kamuoyu yüksek kaliteli denetimi piyasa ya da işletmeler için ekonomik sorunları önleyen bir yapı olarak görmektedir (Knechel, Krishnan, Pevzner, Shefchik ve Velury, 2013, s:385-388).

Tüm bu kavramsal açıklamalara temel oluşturan ve literatürde en sık kullanılan tanımlamaya göre denetim kalitesi, “denetçinin müşteri işletmenin finansal tablolarındaki önemli yanlışlığı tespit edebilme ve bunu açıklama olasılıklarının birleşimidir”. Bu tanımda yer alan olasılık ifadesi denetçinin söz konusu denetlenen işletmeden ne ölçüde bağımsız olduğuyla ilişkilidir (DeAngelo, 1981, s:116).

1.2. Denetim Kalitesine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Güvenilir bir finansal raporlama ve yüksek kalitede bağımsız denetim sistemi oluşturmak ancak birtakım standartların ve düzenlemelerin varlığı ile mümkündür. Denetim kalitesi konusunda mevcut standartların belirlenmesi ve buna yasal bir zemin hazırlama çabaları düzenleyici kurumlar tarafından yürütülmektedir.

Denetim kalitesi konusunda temel olarak, Amerikan Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (AICPA) tarafından yayımlanan 10 Numaralı (QC 10) standart ve Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB) tarafından yayımlanan 220 numaralı Uluslararası Denetim Standardı (ISA 220) ile 1 numaralı Uluslararası Kalite Kontrol Standardı (ISQC 1) bulunmaktadır. Bu standartların konusu denetim kuruluşlarında kalite kontrol sisteminin nasıl düzenlenmesi gerektiğidir. Bu standartlarla birlikte Avrupa Birliği 8 numaralı Direktif de denetimde kalite güvence sisteminden bahsetmektedir. Mevcut gelişmeler doğrultusunda ülkemizde de denetim kalitesine yönelik olarak 1 numaralı Kalite Kontrol Standardı ile 220 numaralı Bağımsız Denetim Standardı yayımlanmıştır.

Bu kurumların teorik çerçeveye ilişkin hazırladığı çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin IAASB (2014) tarafından hazırlanan çerçeve çalışmada denetim kalitesine ilişkin göstergelerden ya da başka bir deyişle kaliteli bir denetim için gerekli olan faktörlerden bahsedilmiştir. Benzer şekilde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Kamu Gözetim Kurulu (PCAOB) iyi bir denetim kalitesinin teorik çerçevesini belirleyebilmek için "Denetim Kalitesi Göstergeleri Projesi" adlı çalışmayı sunmuş ve bunu düzenleyici kurumlar, işletmeler, denetim komiteleri ve akademisyenler için tartışmaya açmıştır (PCAOB, 2013).

2. DENETİM KALİTESİNİN ÖLÇÜMÜ

Denetim kalitesinin bilgi kullanıcıları tarafından farklı tanımlanmasının getirdiği bilgi çeşitliliği denetim kalitesinin ölçülmesi konusuna da yansımıştır. Literatür incelendiğinde kaliteyi ölçmek adına yapılan çalışmaların denetim kalitesine ait birçok temsil edici değişkeni ortaya çıkardığı görülmektedir. Denetimin kalitesi, denetimin yürütülmesinden önce ve yürütülmesi sırasında gözlemlenebilir olmadığı için denetim kalitesine ilişkin araştırmalarda denetim kalitesini temsil ettiği varsayılan değişkenler kullanılmıştır (Altıntaş, 2007, s:80). 2014 yılında hazırlanan "Denetim Kalitesi Araştırma Raporu" verilerine göre literatürdeki çalışmalarda sıklıkla kullanılan denetim kalitesini temsil eden değişkenleri başlıca dört kategori altında toplamak mümkündür (ANCAAR, 2014, s:11-12):

- Finansal Raporlama Kalitesi
- Denetçiye İlişkin Özellikler
- Bağımsızlık
- Diğer

Çalışmanın bu bölümünde finansal raporlama kalitesi, denetçiye ilişkin özellikler, bağımsızlık ve diğer olmak üzere dörde ayrılarak denetim kalitesini temsil eden değişkenler kısaca açıklanacaktır.

2.1. Finansal Raporlama Kalitesi

Literatürde denetim kalitesi kavramı sıklıkla müşteri işletmenin finansal raporlama kalitesi bağlamında incelenmektedir. Kazanç kalitesi (earning quality) veya finansal raporlama kalitesi (financial reporting quality) olarak literatürde geçen kavramlar, müşteri işletmenin muhasebe bilgilerinin kalitesiyle ilgilidir. Balsam, Krishnan ve Yang (2003) yaptığı çalışmada denetim kalitesini temsil eden denetçinin müşteri işletmenin sektöründeki uzmanlığı ile muhasebe bilgilerinin kalitesi arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir (Balsam vd., 2003, s:95). Eğer işletmenin finansal raporlama kalitesi yüksekse söz konusu bilgilerin fayda sağlayabilme ve bilgilendirme özelliğinin de buna uygun şekilde yüksek olması beklenmektedir. Bu nedenle, yapılan çalışmalarda denetim kalitesi düzeyinin denetim sürecinden geçmiş finansal raporlama kalitesi ile eşdeğer tutulduğu söylenebilir (Francis, Michas ve Seavey, 2011, s:350). Sonuç olarak denetim kalitesinin ölçülmesinde en önemli değişken gruplarından birini finansal raporlama kalitesi oluşturmaktadır (Balsarı ve Varan, 2014, s:70).

2.2. Denetçiye İlişkin Özellikler

IAASB denetimi, yetkili ve tecrübeli kişiler tarafından, dürüstlük, objektiflik, şüphecililiğin ışığında ve sözleşmeden kaynaklanan koşullar dikkate alınarak finansal raporlar hakkında yargı oluşturmayı sağlayan bir disiplin olarak tanımlamıştır. Yüksek kaliteli denetim ise finansal raporların mevcut standartlara uygunluğunu sağlamak adına denetçilerin bağımsızlığını güvence altına alan bir sistem olarak görülmektedir. Kurul aynı zamanda denetim komitesi, denetçiler, düzenleyici kurumlar ve standart koyucular tarafından tek bir amaç doğrultusunda ortak çalışma yapıldığında denetim kalitesinin yükseleceğini ifade etmektedir. Bu tanımlamalardan yola çıkıldığında denetçinin sahip olduğu özellikleri diğer bir değişken grubu olarak saymak mümkündür.

2.3. Bağımsızlık

Denetim kalitesine ilişkin en önemli unsurlardan biri de denetçinin bağımsızlığıdır. Bağımsızlık, denetim hizmeti ya da denetim raporunun değerine büyük ölçüde zarar verecek olan etki, ikna ya da önyargıdan uzak olma anlayışı ile ilgilidir (Sweeney, 1994, s:284-286). Richard (2006) yaptığı çalışmada bağımsızlık düzeyi düştükçe denetim kalitesinin de aynı ölçüde düştüğünü belirtmiştir (Richard, 2006, s:171). Baotham ve Ussahawanitchakit (2009) yaptığı çalışma ile denetçi bağımsızlığının denetim kalitesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu desteklemiştir (Baotham ve Ussahawanitchakit, 2009, s:20). Krishnamurthy, Zhou ve Zhou (2006) Andersen'in müşterilerinden örneklem oluşturarak muhasebe skandalları

sonrası muhasebe ve denetim mesleğinin azalan itibarı ile ilgili bir araştırma yapmıştır. İlgili araştırma sonuçları denetçi bağımsızlığının denetim kalitesinin yanında denetlenmiş finansal raporların da kredibilitelerini etkilediğini ortaya koymuştur (Krishnamurthy, Zhou ve Zhou, 2006, s:465). Tüm bu sonuçlar Pike (2003) tarafından yapılan çalışma ile tutarlıdır. Pike (2003) denetçi bağımsızlığının mevcut olmadığı durumlarda denetçinin önemli yanlışlıkları tespit etme konusunda ciddi bir çabaya sahip olmadığını ya da önemli yanlışlıkları tespit etse bile bunları raporlamaya gerek duymadığını göstermiştir (Pike, 2003, s:70-71).

2.4. Diğer

Denetim kalitesinin ölçülmesinde yukarıda bahsedilenlerin haricinde mevcut literatürde işletmenin özellikleri, denetçi görüşü, piyasa algısı ve denetim ücretleri gibi değişkenler de kullanılmıştır (ANCAAR, 2014, s:12).

3. ZORUNLU DENETÇİ ROTASYONU UYGULAMASI

Zorunlu denetçi rotasyonu uygulaması ve bu uygulamanın faydaları ve maliyetleri düzenleyici kurumlar, araştırmacılar, denetim firmaları ve işletmeler tarafından halen tartışılmaya devam edilen bir konudur. Bu bölümde öncelikle denetçi rotasyonu kavramı ile rotasyonun fayda ve maliyetleri açıklanacak daha sonrasında da seçilen ülkelerde ve ülkemizde zorunlu denetçi rotasyonu uygulamaları incelenecektir.

3.1. Denetçi Rotasyonu Kavramı ve Zorunlu Denetçi Rotasyonunun Fayda ve Maliyetleri

Denetçinin bağımsızlığı, bağımsız denetim işinin yürütülmesinde temel bir yapı taşıdır. Denetimde bağımsızlık denetim kanıtlarının toplanmasında, kanıtların ve sonuçların değerlendirilmesinde ve denetim raporunun hazırlanmasında denetçinin tarafsız bakış açısıyla davranmasını ifade etmektedir (Güredin, 2010, s:117). Denetçinin bağımsızlığı ilkesi, IFAC bünyesinde faaliyet gösteren IAASB tarafından yayımlanan Uluslararası Denetim Standartları'nda şu şekilde vurgulanmıştır: *“Bir denetim kamu yararını ilgilendirdiği için Etik Kurallar denetçinin denetlenen işletmeden bağımsız olmasını gerektirir. Etik Kurallar bağımsızlığı, hem esasta hem de şekilde bağımsızlığı kapsayacak biçimde tanımlar. Denetçinin işletmeden bağımsızlığı, görüşünü herhangi bir etki altında kalmadan oluşturabilmesini temin eder. Bağımsızlık, denetçinin dürüst davranabilmesini, tarafsız olmasını ve mesleki şüpheciliğini devam ettirmesini sağlar”* (ISA 200, md.A16). Mautz ve Sharaf'a (1961) göre bağımsız denetçinin müşteri işletme ile çalışma süresinin uzun olması, denetçi ile müşteri işletme arasında yakınlık doğmasına ve denetçinin bağımsızlığının zedelenmesine neden olabilmektedir. Denetçi rotasyonu bu tehdidi engelleyebilecek bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Zorunlu denetçi rotasyonu uygulaması özellikle yaşanan büyük işletme skandalları sonrasında bir çözüm önerisi olarak

gündeme gelmiştir (Corporate Accountability Research Group, 1976; Hoyle, 1978; Imhoff, 2003).

Fransızca kökenli bir kelime olan “rotasyon” Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “yer değiştirme” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2014). Denetimde rotasyon uygulamasıyla denetçi ile müşteri işletme arasındaki ilişkilerin bir menfaat birliğinin kurulmasına neden olabilecek niteliğe dönüşmesini engellemek amaçlanmaktadır (Arslan, 2010, s:206). Zorunlu denetçi rotasyonu uygulaması denetim firması düzeyinde olabileceği gibi sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde de olabilmektedir. IFAC bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Etik Standartları Kurulu (IESBA) tarafından yayımlanan “Muhasebe Meslek Mensupları İçin Etik Kurallar” içinde bir denetim sözleşmesinde uzun süre aynı kıdemli denetim personelinin kullanılmasının yakınlık ve kişisel çıkar tehditleri oluşturabileceği belirtilerek 7 yılda bir sorumlu ortak baş denetçi rotasyonunun yapılması tavsiye edilmektedir (IESBA, 2013, 290.bölüm).

Zorunlu olarak uygulanacak denetçi rotasyonu politikasıyla denetimin kalitesinin artırılması ve böylece finansal raporlamanın kalitesinin artması hedeflenmektedir (Carey ve Simnett, 2006, s:653). Ancak sonuç her zaman beklendiği gibi olmayabilmektedir. Arthur Andersen denetim firmasının iflasından sonra zorunlu olarak denetçilerini değiştirmek durumunda kalan işletmeler üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarını bu duruma örnek olarak vermek mümkündür. Müşteri işletmelerin bir kısmı yeni denetim ekibiyle çalışmaya başlarken bir kısmı da Arthur Andersen denetim firmasından başka bir denetim firmasına geçen aynı denetim ekibiyle çalışmaya devam etmiştir. Bu iki gruptaki işletmeler karşılaştırıldığında, yeni denetim ekibiyle çalışmaya başlayan işletmelerin finansal raporlama kalitesinin artmadığı gözlemlenmiştir (Blouin, Grein ve Rountree, 2007, s:647).

Zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasıyla temel olarak amaçlanan, rotasyon ile göreve başlayacak denetçinin yeni bakış açısıyla denetimi yürütmesi ve böylece bağımsızlığının artırılmasıdır (Daugherty, Dickins, Hatfield ve Higgs, 2012, s:98). Rotasyon uygulamasının, denetçilerin mesleki şüphesizliğini korumalarına yardımcı olduğu düşünülmektedir. (Nagy, 2005, s:51). Hoyle (1978) işletmelerin yeni denetçi arayışında olmalarının denetim firmaları arasında rekabeti artıracaklarını ve böylece denetim firmalarının daha kaliteli bağımsız denetim hizmeti sunabileceklerini ileri sürmüştür. Zorunlu olarak uygulanacak rotasyon uygulamasıyla birlikte küçük denetim firmaları için de iş fırsatları artabilecektir (Raiborn, Schorg ve Massoud, 2006, s:40).

Bu faydalarının yanı sıra zorunlu denetçi rotasyonunun birtakım maliyetleri de bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak, yeni denetime başlamanın maliyetinin yüksek olması ve yeni denetçinin müşteri işletmeyle ilgili yeterince bilgisinin ve deneyiminin

olmaması sebebiyle finansal tablolardaki önemli yanlışlıkları tespit edememesi verilebilir (Myers, Myers ve Omer, 2003, s:782; PwC, 2012, s:3). Ayrıca büyük işletmelere bağımsız denetim hizmeti sunabilecek sayıda büyük denetim firması olmadığı için rotasyonu fiilen uygulamak zor olabilecektir (Kwon, Lim ve Simnett, 2010, s:6).

3.2. Çeşitli Ülkelerde Zorunlu Denetçi Rotasyonu Uygulamaları

Zorunlu denetçi rotasyonu uygulaması denetim firması düzeyinde olabileceği gibi sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde de olabilmektedir. Ülkelerin uygulamaları bu bakımdan çeşitlilik arz etmektedir. Bazı ülkelerde sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu zorunlu iken bazı ülkelerde ise denetim firması rotasyonu zorunlu hale getirilmiştir. Denetçi rotasyonunun işletmeler için ihtiyari bir uygulama olduğu ülkeler de mevcuttur.

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 2000'li yılların başında Enron ve Worldcom gibi büyük işletmelerde yaşanan muhasebe skandalları hem bu işletmeleri hem de bu işletmelerin denetimini yürüten dünyanın o dönemdeki en büyük beş denetim firmasından biri olan Arthur Andersen firmasını iflasa sürüklemiştir. Bu gelişmelerin üzerine 2002 yılında hazırlanan Sarbanes-Oxley Yasası'nın 207. maddesi, zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasının denetim firması düzeyinde yapılması durumunda meydana gelebilecek sonuçları belirlemek için çalışma yapılmasına hükmetmiştir. ABD'de devletin vergi gelirlerini kullandığı alanların gözetimini ve denetimini yapan Devlet Mali Sorumluluk Birimi (Government Accountability Office) 2003 yılında yürüttüğü çalışmayla, denetçi rotasyonunun denetim firması düzeyinde yapılmasının denetçinin bağımsızlığını artırmada en etkin yöntem olmayabileceğini raporlamıştır (GAO, 2003). ABD'deki düzenleyici kurumlar bu çalışmadaki öneriyi dikkate alarak sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde zorunlu rotasyon uygulamasına geçilmesine karar vermişlerdir. Ancak bu çalışmanın verileri, denetim firmalarına ve halka açık işletmelerin yönetim kurulu başkanlarına yapılan anketlerden toplandığı ve bağımsız denetim raporunu kullanacak kesimler dikkate alınmadığı için söz konusu karar eleştirilere sebep olmuştur (Gates, Lowe ve Reckers, 2006, s:6). 2011 yılında ABD'deki PCAOB konuyu yeniden gündeme getirerek bir tartışma metni yayımlamıştır (PCAOB, 2011). Bu tartışma metniyle ilgili olarak yatırımcılar, zorunlu denetim firması rotasyonunun, denetçilerin çıkar çatışması yaşamasını engelleyeceğini ileri sürerken, işletmeler ise denetim maliyetlerinin artacağını, denetim komitesinin rolünü zayıflatacağını, denetim kalitesini düşüreceğini ve uygulamanın işletmeler için denetim görüşü satın alma faaliyetine dönüşeceğini ileri sürmüştür (Jenkins ve Vermeer, 2013, s:75). Ancak PCAOB daha sonra yaptığı açıklamada böyle bir proje üzerinde çalışılmadığını belirtmiştir.

2007 yılında yaşanmaya başlayan ve etkisini daha sonra devam ettiren Küresel Kriz sonrasında denetim ile ilgili düzenlemeler yapan Avrupa Komisyonu'nun 2014 yılında aldığı karar ile Avrupa Birliği'ndeki tüm halka açık işletmeler için zorunlu denetçi

rotasyonu uygulaması başlamıştır (Avrupa Komisyonu, 2014). 2014 yılı itibarıyla denetçinin görev süresi 20 yıldan fazla olan işletmelerde en geç 6 yıl içinde yani 2020 yılına kadar denetçinin değiştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Eğer denetçinin görev süresi 11-20 yıl arasında ise en geç 9 yıl içinde yani 2023 yılında denetçinin değiştirilmesi gerekecektir.

Ülkelerin denetçi rotasyonu ile ilgili yaklaşımları farklılıklar arz etmektedir. Seçilmiş bazı ülkelerdeki uygulamaları örnek olarak vermek mümkündür (Ewelt, Gold ve Pott, 2012, s:5):

- Bazı ülkeler (örneğin, Brezilya, Hindistan ve İtalya) zorunlu denetim firması rotasyonu uygulamasını geçmişte başlatmışlardır. Bazı ülkelerde ise önceden başlatılan aynı uygulama daha sonra yürürlükten kaldırılmıştır (örneğin, İspanya ve Kanada).
- Avustralya denetim firması düzeyinde rotasyonu ile ilgili pilot bir uygulamaya devam etmekte olup yeterli ampirik veriye ulaştığında nihai kararını verecektir. Mevcut düzenlemelere göre sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu zorunludur.
- Hindistan'da sorumlu ortak baş denetçinin ve denetim ekibinin yarısının rotasyonu söz konusudur.
- Portekiz'de halka açık işletmelerin denetimini yapan denetim firmaları için 8 veya 9 yılda bir rotasyon yapılması için tavsiye kararı mevcuttur.
- Slovenya'da 5 yılda bir sorumlu ortak baş denetçi veya denetim firması rotasyonu yapılması zorunludur.
- Bosna Hersek'te 5 yılda bir rotasyon yapılması zorunludur. Ancak, eğer rotasyon zamanı geldiğinde sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu yapıldıysa, denetim firması rotasyonu 2 yıl ertelenebilmektedir.
- İngiltere, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde ise denetim firması rotasyonu yerine sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu zorunludur.
- Belçika'da denetçi 3 yıllığına görevlendirilmekte ve bu süre içinde değiştirilememektedir. Ancak 3 yıldan sonra yenileme yapılabilmektedir.

3.3. Ülkemizde Zorunlu Denetçi Rotasyonu Uygulaması

Ülkemizde Türk Ticaret Kanunu uyarınca öngörülen bağımsız denetim alanını düzenlemek üzere 2011 yılında Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kurulmuştur. KGK tarafından yayımlanmış olan Bağımsız Denetim Yönetmeliği'nde hem denetim firması düzeyinde hem de denetçiler düzeyinde rotasyona ilişkin hüküm bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemede, 3 yıl geçmedikçe; denetim firmaları son 10 yılda 7 yıl, denetim firmalarında çalışanlar da dahil olmak üzere denetçiler ise son 7 yılda 5 yıl denetim çalışması yürüttükleri müşteri işletmelere ilişkin denetim yapamayacakları belirtilmiştir (KGK, 2012, 26.md.) Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 6335 Sayılı Kanun ile değiştirilen 400. maddesine göre, 10 yıl içinde aynı işletme için toplam 7 yıl denetçi olarak

seçilen denetçi, 3 yıl geçmedikçe denetçi olarak yeniden seçilememektedir. KGK bu süreleri kısaltma yetkisine sahiptir (TTK, 2012, 19.md.). Ayrıca denetçi rotasyonu uygulamasına yön veren Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından yapılmış düzenlemeler mevcuttur.

SPK, denetçi rotasyonu ile ilgili olarak 2006 yılında Seri: X, No: 22 “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ” ile denetim firması düzeyinde yapılması öngörülen zorunlu rotasyonun süresi 7 hesap dönemi olarak belirlenmiştir (SPK, 2006, 3.Kısım, 6.md.). Daha sonra 2009 yılında Seri: X, No:25 “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” yayımlanarak önceki Tebliğ’de yer alan düzenleme değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile Tebliğ’de sayılan kriterlere haiz olan ve bu kriterleri sağlamakla kurumsal organizasyona sahip oldukları varsayılan denetim firmaları için istisna getirilmiştir. Getirilen istisnaya göre, bu kriterlere sahip olan denetim firmaları zorunlu sorumlu ortak baş denetçi rotasyonuna tabi tutulmuş ancak denetim firması rotasyonuna tabi tutulmamıştır (SPK, 2009, 10.md.). 2011 yılında Seri: X, No:27 “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” yayımlanarak önceki Tebliğ’de yer alan düzenleme yeniden değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile zorunlu denetim firması rotasyonu yerine sorumlu ortak baş denetçi rotasyonuna tabi olacak denetim firmalarının sahip olması gereken kriterler yeniden belirlenmiştir. Ayrıca bir sorumlu ortak baş denetçinin, müşteri bir işletme ile yapılan bağımsız denetim sözleşmesinde, her halükarda en çok 5 hesap dönemi görev alabileceği ve söz konusu sorumlu ortak baş denetçinin tekrar aynı müşterinin denetim çalışmalarında görev alabilmesi için en az 2 hesap dönemi geçmesi gerektiği hükme bağlanmıştır (SPK, 2011, 1.md.).

BDDK, 2006 yılında yayımladığı “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” ile denetim firması düzeyinde yapılması öngörülen zorunlu rotasyonun süresini 8 hesap dönemi olarak belirlemiştir (BDDK, 2006, 12.md., 11.fıkra). 2011 yılında yapılan değişiklikle zorunlu sorumlu ortak baş denetçi rotasyonunun azami 5 hesap dönemi ve zorunlu denetim firması rotasyonu için birbirini izleyen asgari 3 ve azami 8 hesap dönemi içinde yapılması hükme bağlanmıştır (BDDK, 2011, 1.md.).

4. ZORUNLU DENETÇİ ROTASYONUNUN DENETİM KALİTESİNE ETKİLERİ

Denetçi rotasyonu bazı ülkelerde zorunlu bazı ülkelerde ise ihtiyari olabilmektedir. Zorunlu denetçi rotasyonu ile ilgili düzenleme yapılmış olan bazı ülkelerde ise henüz uygulama tarihine gelinmediği için zorunlu rotasyon uygulanmamıştır. Bu durumda olan ülkelerde denetçinin aynı müşteri işletme ile çalışma süresinin denetim kalitesine etkilerini inceleyen çalışmalar mevcuttur (Örn., Geiger ve Raghunandan, 2002; Ghosh ve Moon, 2005; Türel ve

Çiftçi, 2014). Bu çalışmanın kapsamı zorunlu denetçi rotasyonunun denetim kalitesine etkilerinin incelenmesiyle sınırlanmıştır.

Literatürde zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasının denetim kalitesi üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar denetim firması ya da sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde yapılan rotasyonu incelemektedir. Rotasyon her iki düzeyde de denetim kalitesi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere sahiptir. Tablo-1’de bu bölümde incelenen tüm çalışmaların bulgularıyla ilgili özet bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1: Zorunlu Denetçi Rotasyonunun Denetim Kalitesine Etkisi

İlgili Literatür	Zorunlu Rotasyon Türü	Denetim Kalitesine Etkisi
Jackson vd. (2008)	Denetim Firması	Olumsuz
Kwon vd. (2010)	Denetim Firması	Olumsuz
Daniels ve Booker (2011)	Denetim Firması	Olumsuz
Cameran vd. (2012)	Denetim Firması	Olumlu
Anis (2014)	Denetim Firması	Olumlu
Chi vd. (2009)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi	Olumsuz
Daugherty vd. (2012)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi	Olumsuz
Siregar vd. (2012)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi	Olumsuz
Gold vd. (2012)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi	Olumlu
Firth vd. (2012)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi- Denetim Firması	Olumlu-Olumsuz
Li vd. (2013)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi	Olumlu-Olumsuz
Monroe ve Hossain (2013)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi	Olumlu
Bandyopadhyay vd. (2013)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi	Olumlu-Olumsuz
Lennox vd. (2014)	Sorumlu Ortak Baş Denetçi	Olumlu

Denetim firması kapsamında rotasyonun denetim kalitesi üzerindeki etkisini algılar üzerinden ölçmeye çalışan iki adet çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan ilki kredi yöneticilerinin denetçi bağımsızlığı ve denetim kalitesi konusundaki algısını üç farklı denetim firması rotasyonu örneği üzerinden incelemektedir. Sonuçlar ne rotasyon politikasının varlığının ne de rotasyon esnasındaki denetçinin aynı işletmede çalışma süresinin kredi yetkilisinin denetim kalitesi algısını etkilemediğini göstermiştir (Daniels ve Booker, 2011, s:78-82). Diğer çalışmada bağımsız denetçilerin denetim kalitesi üzerinde denetim firması rotasyonunun etkisine yönelik algıları araştırılmıştır. Bulgular diğer çalışmadan farklı olarak denetçilerin zorunlu rotasyon algısının denetim kalitesi ve denetçi bağımsızlığı üzerinde pozitif ve denetçinin müşteri işletme hakkındaki bilgi birikimi üzerinde ise negatif olduğunu göstermektedir (Anis, 2014, s:105).

Jackson, Moldrich ve Roebuck (2008) ile Kwon vd., (2010) denetim firması kapsamında zorunlu rotasyonun denetim kalitesi üzerinde olumsuz etki yarattığını tespit etmiştir. Jackson vd. (2008) yaptıkları çalışmada müşteri işletmelerin değişen yapıları dikkate alınarak denetim kalitesinin düzeyini incelemiş ve zorunlu rotasyonun denetim kalitesi üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını belirlemiştir (Jackson vd., 2008, s:433). Kwon vd. (2010) ise zorunlu denetim firması rotasyonunun denetim firmaları ve müşteri işletmelerin maliyetlerini artırmış olmasına rağmen denetim kalitesi üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını tespit etmiştir (Kwon vd., 2010, s:34). Cameran, Prencipe ve Trombetta (2012) bu sonuçların aksine yaptıkları çalışma ile sözleşmenin son döneminde zorunlu denetim firması rotasyonunun denetim kalitesini artırdığını kanıtlamaktadır (Cameran vd., 2012, s:35).

Sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde rotasyonun denetim kalitesine olan etkileri konusunda birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Siregar, Amarullah, Wibowo ve Anggraita (2012) ile Daugherty, Dickins, Hatfield ve Higgs (2012) anket veya mülakat yöntemi kullanarak rotasyon ile denetim kalitesi ilişkisini açıklamaya çalışmışlardır. Siregar vd., (2012) zorunlu denetçi rotasyonunun ya da kısa süreli aynı işletmede çalışmanın denetim kalitesini artırdığı tezini desteklememektedir (Siregar vd., 2012, s:70-71). Daugherty vd., (2012) ise benzer şekilde rotasyonun genellikle denetçilerin iş yükünü arttırdığını, denetim kalitesi üzerinde dolaylı ve olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ve beklenmeyen sorunlara neden olduğunu belirlemişlerdir (Daugherty vd., 2012, s:97).

Chi, Huang, Liao ve Xie (2009), Gold, Lindscheid, Pott ve Watrin (2012), Li, Xu ve Zhang (2013) ve Lennox, Wu ve Zhang (2014) eski ve yeni sorumlu ortak baş denetçiler arasında denetim kalitesi açısından farklılığı incelemişlerdir. Chi vd. (2009) yaptıkları çalışmada zorunlu rotasyona tabi olan denetim firmalarında yeni sorumlu ortak baş denetçiye göre bir yıl önceki eski sorumlu ortak baş denetçi açısından denetim kalitesinin daha düşük olduğunu belirlemişlerdir (Chi vd., 2009, s:381-385). Gold vd. (2012) özellikle yeni sorumlu ortak baş denetçiye yönelik rotasyonunun denetim kalitesi üzerinde ve bağımsızlık hipotezi lehinde bazı kanıtlar sunmaktadır (Gold vd., 2012, s:1). Li vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada sorumlu ortak baş denetçilerin kişisel ilişkilerinin etkisi incelenmektedir. Rotasyon sonrası eski ve yeni sorumlu ortak baş denetçiler arasında kişisel ilişkiye rastlanmadığında denetim kalitesinin arttığı belirlenmiş fakat eski ve yeni sorumlu ortak baş denetçiler arasında kişisel ilişki mevcutsa denetim kalitesinin büyük ölçüde azaldığı ve bazı durumlarda ise tamamen ortadan kalktığı tespit edilmiştir (Li vd., 2013, s:22). Lennox vd., (2014) tarafından yapılan çalışmanın bulgularında özellikle zorunlu rotasyona tabi tutulan sorumlu ortak baş denetçinin ayrılacağı son görev yılında ve rotasyonla birlikte yeni başlayan denetçinin ilk görev yılında denetim kalitesinde belirgin şekilde bir artış tespit edilmiştir (Lennox vd., 2014, s:1801).

Monroe ve Hossain (2013) yaptıkları çalışmada Avustralya'da sorumlu ortak baş denetçi kapsamında zorunlu rotasyon uygulamasına geçildikten sonra bu uygulamanın aynı işletmede çalışma süresi ve denetim kalitesi üzerinde anlamlı bir etki yaratıp yaratmadığını incelemişlerdir. Denetim kalitesinin ölçütü olarak, müşteri işletmenin sürekliliği ile ilgili önemli şüphe olması durumunda denetçinin görüşünde bu durumla ilgili açıklama paragrafı ekleyip eklemediği kullanılmıştır. Zorunlu rotasyon uygulamasıyla birlikte denetçilerin finansal zorluk içinde olan işletmeler için uygun şekilde açıklama paragrafı ekledikleri tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçları, zorunlu rotasyon uygulamasına geçişin denetim kalitesini artırdığını göstermektedir (Monroe ve Hossain, 2013, s:276).

Bandyopadhyay, Chen ve Yu (2013) tarafından yapılan çalışmada ise Çin'de 2004 yılında yürürlüğe giren sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde zorunlu rotasyonunun denetim kalitesi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları denetim piyasasının gelişmediği ve yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu bölgelerde denetim kalitesini artırdığını bunun yanında yasal düzenlemelerin tamamen uygulandığı ve gelişmiş denetim piyasasına sahip büyük denetim firmalarının bulunduğu bölgelerde denetim kalitesini beklenen ölçüde artırmadığını göstermektedir. (Bandyopadhyay, Chen ve Yu, 2013, s:18).

Bu iki grup dışında Firth, Rui ve Wu (2012) tüm rotasyon türlerinin denetim kalitesi üzerindeki etkisini inceleyen tek çalışmadır. Çin'de yürütülen çalışmada denetim firması düzeyinde zorunlu rotasyonun diğer rotasyon türlerinden daha üstün olduğunu gösteren güçlü bir kanıt bulunamamıştır. İlgili veriler ışığında, denetim kalitesini ölçmede kullanılan olumlu görüşten sapma olasılığının, sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde zorunlu rotasyona tabi olan denetim firmalarında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ancak, bu varsayım az gelişmiş bölgelerde bulunan denetim firmalarında daha sınırlıdır. Aynı benzerlik ihtiyari rotasyon uygulaması yapan denetim firmalarında da gözlemlenmektedir. Ancak önemi zorunlu rotasyona tabi olanlara kıyasla çok daha düşüktür. Diğer düzeylerde denetim rotasyonlarının, olumlu görüşten sapmalar yani denetim kalitesi üzerinde hiçbir etkisi yoktur (Firth, Rui ve Wu, 2012, s:109-134).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Özellikle güvenilir bilgiye ihtiyacın arttığı işletme skandallarının yaşandığı dönemlerde, denetçinin bağımsızlığını artırmak, denetçinin karşılaştığı müşteri işletmeye yakınlık ve kişisel çıkar tehditlerini önleyebilmek ve böylece denetim kalitesini artırmak amacıyla gündeme bir çözüm önerisi olarak gelen zorunlu denetçi rotasyonu uygulaması, düzenleyici kurumlar, denetçiler, araştırmacılar ve finansal rapor kullanıcıları tarafından tartışılmaya devam etmektedir.

Denetçi rotasyonu uygulaması ile ilgili tartışılan temel konuları ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi, bu uygulamanın zorunlu mu yoksa ihtiyari mi olacağı yönündedir. İkincisi ise zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasının sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde mi yoksa denetim firması düzeyinde mi olacağının belirlenmesidir. Ülkelerin uygulamaları incelendiğinde genellikle denetçi rotasyonu uygulamasının zorunlu olduğu karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu uygulamanın sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde veya denetim firması düzeyinde yapılması konusunda ortak bir görüş bulunmamaktadır. Bunun sebebi, bu uygulamaların denetim kalitesine yönelik fayda ve maliyetlerinin belirlenmesi konusunda çalışmaların devam ediyor olması ve ülkeden ülkeye fayda ve maliyetlerin değişiyor olmasıdır.

Denetçi rotasyonu ile denetçi bağımsızlığının ve denetçinin mesleki şüpheciliklerinin artması hedeflenmektedir. Böylece denetim kalitesi de artabilecektir. Ancak denetime yeni başlamanın maliyetlerinin yüksek olması ve finansal tablolardaki önemli yanlışlıkların ortaya çıkarılabilmesinde müşteri işletmeyle ilgili tecrübenin önemli olması gibi sebeplerden dolayı denetçi rotasyonunun maliyeti bazı durumlarda faydasını geçebilmektedir. Bu gibi durumlar dikkate alınarak denetçi bağımsızlığının artırılması için denetçi rotasyonuna alternatif çözümlerin araştırılması yararlı olabilecektir.

Yapılan literatür incelemesi doğrultusunda, denetim kalitesinin artması için düzenleyici kurumların zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasını destekledikleri, denetim firmalarının genellikle bu uygulamaya karşı çıktıkları, bağımsız denetimin müşterisi konumunda olan işletmelerin ve finansal rapor kullanıcılarının ise konuyla ilgili görüş birliği içerisinde olmadıkları belirlenmiştir. Bu durum tespiti, konuyla ilgili gelecekte yapılması beklenen araştırmalara olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili yapılacak kapsamlı ampirik çalışmaların ve ülkeler bazında yürütülebilecek vak'a çalışmalarının sonuçları konuyla ilgili yol gösterici olabilecektir. Yapılacak bu çalışmaların sonuçları, özellikle Avrupa Parlamentosu tarafından Avrupa Birliği'ndeki halka açık işletmeler için kabul edilen zorunlu denetim firması rotasyonu uygulaması nedeniyle, Avrupa Birliği Müktesebatı'na uyum programı yürüten ülkemiz açısından da önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

ALTINTAŞ, Taylan, 2007, “*Halka Açık Şirketlerin Bağımsız Denetiminin Kalitesinin Algılanmasına İlişkin Bir Araştırma*”, Yayımlanmış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**.

ANIS, Ahmed, 2014, “*Auditors' Perceptions of Audit Firm Rotation Impact on Audit Quality in Egypt*”, **Accounting & Taxation**, Vol:6, No:1 s:105-120.

ARSLAN, Erdoğan, 2010, “Bağımsız Denetimde Rotasyon Karmaşası”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:99, s:201-227.

Australian National Centre for Audit and Assurance Research (ANCAAR), Audit Quality Research Report, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014), <http://rsabis.anu.edu.au/research-centres/ancaar>, Ocak 2014.

Avrupa Komisyonu, **Regulation (EU) No 537/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities and repealing Commission Decision 2005/909/EC**, OJ L158/77-112, 27 Mayıs 2014, Brüksel.

BALSAM, Steven, KRISHNAN, Jagan, YANG, Joon, 2003, “Auditor Industry Specialization and Earnings Quality”, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol:22, No:2, s:71-97.

BALSARI, Çağnur. K., VARAN Seçil, 2014, “Kaliteli Finansal Raporlamada Denetimin Rolü ile İlgili Tartışmalar”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:124, s:69-90.

BANDYOPADHYAY, Sati P., CHEN, Changling, YU, Yingmin, 2013, “Mandatory Audit Partner Rotation, Audit Market Concentration, and Audit Quality: Evidence from China”, *Advances in Accounting, Incorporating Advances in International Accounting*, Vol:30, s:18-31.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), “**Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**”, Resmi Gazete, Tarih:1/11/2006, No:26333.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), “**Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik**”, Resmi Gazete, Tarih:26/7/2011, No:28006.

BAOTHAM, Sumintorn, USSAHAWANITCHAKIT, Phapruke, 2009, “Audit Independence, Quality, and Credibility: Effects on Reputation and Sustainable Success of CPAs in Thailand”, *International Journal of Business Research*, Vol:9, No:1, s:1-25

BLOUIN, Jennifer, GREIN, Barbara M., ROUNTREE, Brian R., 2007, “An Analysis of Forced Auditor Change: The Case of Former Arthur Andersen Clients”, *The Accounting*

Review, Vol:82, No:3, s:621-650.

CAMERAN, Mara, PRENCIPE, Annalisa, TROMBETTA, Marco, 2012, “*Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality: Evidence from the Italian Setting*”, **Working Paper**, Università Bocconi Milan, IE Business School.

CAREY, Peter, SIMNETT, Roger, 2006, “*Audit Partner Tenure and Audit Quality*”, **The Accounting Review**, Vol:81, No:3, s:653-676.

CHI, Wuchun, HUANG, Huichi, LIAO, Yichun, XIE, Hong, 2009, “*Mandatory Audit Partner Rotation, Audit Quality, and Market Perception: Evidence from Taiwan*”, **Contemporary Accounting Research**, Vol:26, No:2, s:359-391.

Corporate Accountability Research Group, U.S. Senate Committee on Commerce, Corporate Rights and Responsibilities, 17 Haziran 1976.

DANIELS, Bobbie W., BOOKER, Quinton, 2011, “*The Effects of Audit Firm Rotation on Perceived Auditor Independence and Audit Quality*”, **Research in Accounting Regulation**, Vol:23, No:1, s:78-82.

DAUGHERTY, Brian E., DICKINS Denise, HATFIELD, Richard C., HIGGS, Julia L., 2012, “*An Examination of Partner Perceptions of Partner Rotation: Direct and Indirect Consequences to Audit Quality*”, **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, Vol:31, No:1, s: 97-114.

DEANGELO, Linda E., 1981, “*Auditor Independence, Lowballing and Disclosure Regulation*”, **Journal of Accounting and Economics**, Vol:3, s:113-127.

EWELT, Knauer C., GOLD, Anna, POTT, Christiane, 2012, “*What Do We Know About Mandatory Audit Firm Rotation?*”, **Institute of Chartered Accountants in Scotland (ICAS)**.

FIRTH, Michael, RUI, Oliver M., WU, Xi, 2012, “*How Do Various Forms of Auditor Rotation Affect Audit Quality? Evidence from China*”, **The International Journal of Accounting**, Vol:47, No:1, s:109-138.

FRANCIS, Jere R., MICHAS, Paul N., SEAVEY, Scott, 2011, “*Does Audit Market Concentration Harm the Quality of Audited Earnings? Evidence from Audit Markets in 42 Countries*”, **Contemporary Accounting Research**, Vol:30, No:1, s:325-355.

GATES, Sandra K., LOWE, Jordan D., RECKERS, Philip M., 2006, “Restoring Public Confidence in Capital Markets through Auditor Rotation”, *Managerial Auditing Journal*, Vol:22, No:1, s:5-17.

GEIGER, Marshall A., RAGHUNANDAN, Kannan, 2002, “Auditor Tenure and Audit Reporting Failures”, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol:21, No:1, s:67-78.

GHOSH, Al, MOON, Doocheol, 2005, “Auditor Tenure and Perceptions of Audit Quality”, *The Accounting Review*, Vol:80, No:2, s:585-612.

GOLD, Anna, LINDSCHELD, Friederike, POTT, Christiane WATRIN, Christop, 2012, “The Effect of Engagement and Review Partner Tenure and Rotation on Audit Quality: Evidence from Germany”, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1631947>, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2014), s:1-49.

Government Accountability Office (GAO), Public Accounting Firms: Required Study on Potential Effects of Mandatory Audit Firm Rotation, US General Accounting Office, Washington, DC. November, 2003.

GÜREDİN, Ersin, 2010, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 13.bs., İstanbul, Türkmen Kitabevi.

HOYLE, Joe, 1978, “Mandatory Auditor Rotation: The Arguments and an Alternative”, *Journal of Accountancy*, Vol:145, No:5, s:69-78.

IAASB, A Framework for Audit Quality: Key Elements that Create an Environment for Audit Quality, 2014.

IESBA, Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants, New York, United States, <http://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/2013-IESBA-Handbook.pdf>, (Erişim Tarihi: 12 Eylül 2014), 2013.

IMHOFF, Eugene A., 2003, “Accounting Quality, Auditing, and Corporate Governance”, *Accounting Horizons*, Vol:17, s:117-128.

International Standard on Auditing (ISA) 200: Overall Objectives of the Independent Auditor and the Conduct of an Audit in Accordance with International Standards on Auditing, IFAC, December 2009.

International Standard on Auditing (ISA) 220: Quality Control for an Audit of Financial

Statements, IFAC, December 2009.

International Standard on Quality Control (ISQC) 1: Quality Control for Firms that Perform Audits and Reviews of Financial Statements, and Other Assurance and Related Services Engagements, IFAC, December 2009.

JACKSON, Andrew B., MOLDRICH, Michael, ROEBUCK, Peter, 2008, “*Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality*”, *Managerial Auditing Journal*, Vol:23, No:5, s:420-437.

JENKINS, David S., VERMEER, Thomas, 2013, “*Audit Firm Rotation and Audit Quality: Evidence from Academic Research*”, *Accounting Research Journal*, Vol:26, No:1, s:75-84.

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), “**Bağımsız Denetim Yönetmeliği**”, Resmi Gazete, Tarih:26/12/2012, No:28509.

KNECHEL, Robert W., KRISHNAN, Gopal V., PEVZNER, Mikhail, SHEFCHIK, Lori B., VELURY, Uma K., 2012, “*Audit Quality: Insights from the Academic Literature*”, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol:32, No Supplement:1, s:385-421.

KRISHNAMURTHY, Srinivasan, ZHOU, Jian, ZHOU, Nan, 2006, “*Auditor Reputation, Auditor Independence, and the Stock-Market Impact of Andersen's Indictment on Its Client Firms*”, *Contemporary Accounting Research*, Vol:23, No:2, s:465-490.

KWON, Soo Y., LIM, Young D., SIMNETT, Roger, 2010, “*Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality: Evidence from the Korean Audit Market*”, *Unpublished paper*, Korea University, s:1-61.

LENNOX, Clive S., WU, Xi, ZHANG, Tianyu, 2014, “*Does Mandatory Rotation of Audit Partners Improve Audit Quality?*”, *The Accounting Review*, Vol:89, No:5, s:1775-1803.

LI, Xu, XU, Haoran, ZHANG, Min, 2013, “*Mandatory Audit Partner Rotation and Audit Quality: Effect of Personal Relationships between Audit Partners*”, *Working Paper*, Renmin University, s:1-35.

MAUTZ, Robert K., SHARAF, Hussein A., 1961, **The Philosophy of Auditing**, Sarasota, FL: American Accounting Association.

MONROE, Gary, HOSSAIN, Sarowar, 2013, “*Does Audit Quality Improve After the*

Implementation of Mandatory Audit Partner Rotation?”, **Accounting and Management Information Systems**, Vol:12, No:2, s:263-279.

MYERS, James N., MYERS, Linda A., OMER, Thomas C., 2003, “*Exploring the Term of the Auditor-Client Relationship and the Quality of Earnings: A case for Mandatory Auditor Rotation?*”, **The Accounting Review**, Vol:78, No:3, s:779-799.

NAGY, Albert L., 2005, “*Mandatory Audit Firm Turnover, Financial Reporting Quality, and Client Bargaining Power: The Case of Arthur Andersen*”, **Accounting Horizons**, Vol:19, No:2, s:51-68.

PIKE, Joel E., 2003, “*Studies on Audit Quality*”, **Working Paper**, University of Wisconsin-Madison.

PricewaterhouseCoopers (PwC), Mandatory Rotation of Audit Firms: Why Other Changes Would be Better for Investors, http://www.pwc.com/en_US/us/point-of-view/assets/mandatory-audit-firm-rotation.pdf, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2014), 2012.

Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB), Concept Release on Auditor Independence and Audit Firm Rotation, Public Company Accounting Oversight Board Release No. 2011-006, August 2011.

Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB), Audit Quality Indicators, http://pcaobus.org/news/events/documents/05152013_sagmeeting/audit_quality_indicators.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Eylül 2014), May 15-16, 2013.

Quality Control (QC) Section 10: A Firm’s System of Quality Control, AICPA, Statements on Quality Control Standards, January 2012.

RAIBORN, Cecily, SCHORG, Chandra A., MASSOUD, Morcos, 2006, “*Should Auditor Rotation be Mandatory?*”, **Journal of Corporate Accounting & Finance**, Vol:17, No:4, s:37-49.

RICHARD, Chrystelle, 2006, “*Why an Auditor can't be Competent and Independent: A French Case Study*”, **European Accounting Review**, Vol:15, No:2, s:153-179.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Seri: X, No: 22 "**Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ**", Resmi Gazete, Tarih: 26/6/2006, No:26196.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Seri: X, No:25 "**Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ**", Resmi Gazete, Tarih:25/10/2009, No:27387.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Seri: X, No:27 "**Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ**", Resmi Gazete, Tarih:26/3/2011, No:27886.

SIREGAR, Sylvia V., AMARULLAH, Fitriany, WIBOWA, Arie, ANGGRAITA, Viska, 2012, "*Audit Tenure, Auditor Rotation, and Audit Quality: The Case of Indonesia*", *Asian Journal of Business and Accounting*, Vol:5, No:1, s:55-74.

SWEENEY, Amy P., 1994, "*Debt-Covenant Violations and Managers' Accounting Responses*", *Journal of Accounting and Economics*, Vol:17, No:3, s:281-308.

TÜREL, Ahmet, ÇİFTÇİ, Havva N., 2014, "Audit Tenure and Audit Quality", *American Accounting Association Annual Conference*, Atlanta, Georgia, 2-6 Ağustos 2014.

Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2014).

Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 6335, Resmi Gazete, Tarih:30/6/2012, No:28339.